

Im Fokus: Mehrsprachigkeit und transkulturelles Lernen

Dvo(s)miselni jeziki v frazemih

Večjezičnost – ‚znanje in redna raba več jezikov‘ (SSKJ, 2014) – je mogoče dandanes zaslediti pri večini ljudi, prav tako jo je ob srečanju z drugimi mogoče s pridom uporabiti. Z večjezičnostjo so se Slovenci spoprijemali, odkar zgodovinarji pomni, z večjim številom jezikov pa so se dobesedno spopadli v 15. stoletju, ko so Lambergarja poslali v boj s Pegamom. Da je Pegam imel *nabrušen jezik*,¹ je jasno, saj je s svojo odrezavostjo cesarju zagrozil s smrtjo, če mu hčere ne da za ženo. Lahko bi celo rekli, da je imel *jezik oster kot meč*, vseeno pa je bil v boju z nasprotnikom meč hitrejši in močnejši. Sprva se je Lambergar bal Pegamove večjezičnosti, pa le kako naj ga ne bi bilo strah ob takšni podobi:

Tri glavé na černih plečih nosi,
In na glavah ježe in robide,
Na robidah ose in seršene;
Šviga mu iz gerla živi ogenj,
In iz ognja bliski ino strele;
Sikajo iz ust jeziki kačji; (Cegnar, 1860, str. 93–94).

Število jezikov iz treh ust na treh glavah prikazuje „fizično“ večjezičnost v podobi kač oz. *kačjih jezikov*.

Književnost odpira možnost transkulturnega učenja; tudi „Iz modernega sveta“, kot je Fran Saleški Finžgar poimenoval svoj roman, v kateremu je vratarju pripisal *kačji jezik*. Bil je odrezav in imel je oster in piker jezik, zato se je Maretko najbolj „bala Klešmana, njegovih zelenih oči in kačjega jezika.“ (Finžgar, 1904, str. 477). Kačji strup je tudi vir frazema *imeti strupen jezik*, ta pa je zaradi opravljenosti in obrekljivosti vsebinsko primerljiv s *kačjim jezikom*. Maretko pa bi bilo gotovo prav, če bi vratar Klešman *držal jezik za zobmi*, torej molčal. *Nista govorila istega jezika*, pri čemer v tem primeru ne gre za večjezičnost v neposredni rabi različnih jezikov, temveč za neenako mnenje in raznovrstne poglede na neko stvar. Da so nekdanje baje vsi ljudje bili istega mnjenja, pripoveduje svetopisemska zgodba iz časa, ko je vsa zemlja „imela en sam jezik in isto govorico.“ (Biblija, n. d., 1 Mz 11). Ta opisana občenojezičnost in sloga sta obstajali, dokler ni ob gradnji Babilonskega stolpa vmes posegla višja sila, zmešala njihov jezik, „da ne bodo več razumeli govorce drug drugega!“ (Biblija, n. d., 1 Mz 11). V Novi zavezi pa so se ob binkošti, ko „so bili vsi zbrani na istem kraju“, pokazali „jeziki, podobni plamenom, ki so se razdelili, in nad vsakim je obstal eden. Vsi so bili napolnjeni s Svetim Duhom in začeli so govoriti v tujih jezikih.“ (Biblija, n. d., Apd 2, 2,1–4). Eno-, več- in raznojezičnost, ki je obravnavana v obeh primerih iz

¹ Frazemi v poševnem tisku so iz elektronskega Slovarja slovenskih frazemov Janeza Kebra s portala Fran.si.

Svetega pisma, je na drugi ravni, in sicer z raznolikim oglašanjem živali, prisotna tudi v pravljicnem svetu. Jež, kot pravijo naslednji verzi, je že ves živčen:

Bolj od njenih me bodic
in kostanjevih ježic
zbada oster in strupen
hudobni jezik njen ... (Makarovič, 1995, str. 22).

„Njen“ je v tem primeru ježevkin jezik, ki mu je pripisanih kar nekaj, ne ravno laskavih, lastnosti. Tudi drugi slovenski frazemi se nemalokrat poslužujejo primerjave jezika z živalskim, saj imajo menda nekateri *jezik kot krava rep*, kar je v primerjavi s *kačjim jezikom* prav neobičajna dolžina. Nekateri pa menda v ustih nimajo nič, saj jim je *jezik snedla mačka*. Taki se niti ne morejo *ugrizniti v jezik* in ne izreči tistega, kar so nameravali, ampak le še molčijo. Malo več tišine si je želel tudi kralj, saj je imel „hčer, ki je bila tako zafrkljiva in ostrega jezika, da ji ga ni mogel nihče zavezati.“ (Kraljična, ki ji ni mogel nihče jezika zavezati, 1965, str. 81). Toda tudi za to kraljično se je našel, kot je v pravljicah običajno, tretji sin, tokrat Pepelko, ki je imel *dobro namazan jezik*. Lahkotno in spretno izražanje zanj ni bila težava, ko pa je stal pred kraljevo hčerjo, je tako brzdal jezik, da mu je uspelo pridobiti polovico kraljestva in kraljično, ki jo je fantova spretnost tako presenetila, da ji je *beseda šla težko z jezika*. V pravljicnih časih je torej z obvladovanjem govorjenja bilo možno pridobiti marsikaj, vseeno pa tako takrat kot tudi danes ni bilo priporočljivo imeti *na jeziku med, v srcu led*. Kaže, da ne koristi človeškemu značaju, se delati prijaznega, v resnici pa biti nekomu nenaklonjen.

Kot mnogi govorniki, pisatelji in pesniki je tudi France Prešeren imel *nekaj na koncu jezika*, nakar je z besedami odkrito razodel naklonjenost do Primičeve Julije. V romanci Dohtar se je sam označil kot „jezični dohtar“ (Prešeren, 1976, str. 49), kar v tem primeru ne označuje njegove zgovornosti ali klepetavosti, temveč je poimenovanje za odvetnika. Iz Prešernove življenjske zgodbe vemo, da se ljubezenska sreča ni uresničila, mogoče pa bi ga dekleta le uslišalo, če bi jezičnemu dodal predpono „več“ in bi se označil za večjezičnega, kar je seveda tudi bil.

Prednost večjezičnosti je kompetenca medjezikovnega sporazumevanja, ki jo med drugim lahko urimo s tem, da k slovenskim frazemom poiščemo ustreznice v nemškem in še enem drugem slovanskem jeziku.

slovensko			
držati jezik za zobmi	imeti jezik oster kot meč	ugrizniti se v jezik	najti skupni jezik
imeti kaj na koncu jezika	biti ostrega jezika		
nemško			
etwas auf der Zunge haben	die Zunge im Zaum halten	sich auf die Zunge beißen	
eine gemeinsame Sprache finden	eine messerscharfe Zunge haben	scharfzünftig sein	
drugi slovanski jeziki			
jazyk [ostrýj] kak britva (rus.)	biti oštar na jeziku (hr., srb.)	mít něco na jazyku (češ.)	
trzymać język za zębami (pol.)	najít s někým společný jazyk (češ.)	prikusit' jazyk (rus.)	

Viri

- Biblija. (n. d.). Svetopisemska družba Slovenije V *Biblija.net*. Dostop 3. decembra 2022 na <https://www.biblija.net/biblija.cgi?l=sl>
- Cegnar, F. (1860). *Pesmi*. J. Leon (ur.). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/France_Cegnar_-_Pesmi.pdf
- Finžgar, F. S. (1904). Iz modernega sveta. Roman. V *Dom in svet (Ljubljana)*, 17 (1). Katoliško tiskovno društvo. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EETUROEK>
- Keber, J. (2015). *Slovar slovenskih frazemov*. Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostop 3. decembra 2022 na <https://fran.si/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika>
- Kraljična, ki ji ni mogel nihče jezika zavezati (1965). V *Pastirica Drobtinica* (str. 81–85). Mladinska knjiga.
- Makarovič, S. (1995). *Medena pravljica*. DZS.
- Prešeren, F. (1976). *Poezije*. Prešernova družba.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). *Večjezičnost*. Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. (Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja). Dostop 3. decembra 2022 na www.fran.si

Sabine Buchwald, PH Kärnten, Österreich